

نظام آموزش و پرورش، اهمیت و کارکردهای آن مفهوم و تعریف نظام آموزش و پرورش

نظام در فرهنگ عمید به معنی آراستن، نظم دادن، مرتب کردن و به رشته کشیدن گوهرها آمده است. در هر جامعه‌ای نظام‌های متعددی مانند نظام اداری، نظام اقتصادی و نظام آموزشی وجود دارند. نظام آموزش و پرورش به نظامی گفته می‌شود که الگوی کلی نهادها، مؤسسات و سازمان‌های رسمی جامعه است و وظایف انتقال فرهنگ و شکوفاسازی آن، پرورش فرد و تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص را بر عهده دارد (علاقه‌بند ۱۳۷۱: ۷).

اهمیت نظام آموزش و پرورش

یکی از نیازهای اساسی و حقوق مسلم کودکان، نوجوانان، جوانان، و حتی میان‌سالان و بزرگسالان، نیاز به آموزش و پرورش در دوران حیات است. فرموده پیامبر اکرم (ص) «اطلبوا العلم من المهد الی اللحد»: کسب دانش کنید از گهواره تا گور، اهمیت و ضرورت برخورداری از این موهبت الهی را نشان می‌دهد. امروزه نیز آموزش مداوم و مستمر از شعارهای مهم محافل علمی و تربیتی جهان است.

مطالعه تاریخ آموزش و پرورش نشان می‌دهد که در گذشته به خاطر ساده بودن ارتباطات انسانی و ناچیز بودن مجموعه میراث اجتماعی و فرهنگی، آموزش و پرورش به وسیله خانواده‌ها صورت می‌گرفته و بیشتر شکل غیرآگاهانه

دکتر احمد صافی

آموزش و پرورش ایران در صد سال گذشته

داشته است. امروزه نظام آموزش و پرورش بنابر ضرورت تغییرات اجتماعی، گسترش علوم و تجربه‌های بشری، توسعه فناوری و پیشرفت‌های صنعتی، یکی از سازمان‌های پیچیده و بزرگ اجتماعی هر کشوری محسوب می‌شود که با رشد و توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی پیوندی ناگسستنی دارد. همچنین به تدریج از حالت ساده ابتدایی به حالتی پیچیده درآمده است؛ طوری که گرایش به سازمان‌های آموزش و پرورش امری فراگیر و جهانی شده است، به حدی که یکی از شاخص‌های مهم رشد هر جامعه را وسعت دامنه وظایفی می‌دانند که نظام آموزش و پرورش آن به عهده گرفته است. ثمربخشی این نظام از یک‌سو تبدیل کردن انسان‌های مستعد به انسان‌های بالنده، سالم، متعادل و رشد

یافته است و از سوی دیگر تأمین‌کننده نیازهای نیروی انسانی جامعه در بخش‌های متفاوت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است.

نظر به چنین اهمیتی است که در عصر کنونی همه کشورهای جهان، از توسعه‌یافته تا در حال توسعه، بر این باورند که آموزش و پرورش:

- حق است چون حق حیات، و در شمار حق دادنی است نه گرفتنی.

- با زیست انسان پیوند خورده است و هر چه زندگی پیچیده‌تر شود، ضرورت وجود آن افزایش می‌یابد.

- نوعی سرمایه‌گذاری بلندمدت است که سود آن در سراسر عمر پدیدار می‌شود.

- باید در سراسر حیات آدمی داده شود و در فراهم آوردن به صورت مناسب آن برای همگان کوتاهی نشود.

- امری پیچیده، وقت‌گیر و پرمه‌است که سرمایه‌گذاری بیشتر، برنامه‌های نظام‌یافته و همکاری نهادهای گوناگون جامعه را می‌طلبد.

نظر به چنین اهمیتی است که

در عصر کنونی، همه دولت‌های جهانی از

کوچک و بزرگ، قدرتمند و ناتوان و صنعتی تا در حال توسعه، پرداختن به آموزش و پرورش مردم خود را در شمار وظایف اساسی می‌دانند و برای همگانی، سراسری و حتی اجباری کردن آن تعهدات سنگینی در قانون‌های اساسی و بنیادی خود می‌گنجانند و درصد زیادی از تولید ناخالص ملی و بودجه جاری و عمرانی کشور را به این امر مهم اختصاص می‌دهند (طوسی، محمدعلی، ۱۳۸۴).

کارکردهای نظام آموزش و پرورش

نظام آموزش و پرورش در جهان کنونی وظایف و کارکردهای متعددی را به طور آشکار و نهان بر عهده دارد و ابزار تحقق هدف‌ها و مقاصد اجتماعی به شمار می‌رود. کارکردهای آن به حدی است که جوامع انتظار دارند این سازمان پاسخ‌گوی نیازهای معنوی و مادی آنان باشد و به عنوان عاملی مهم، تحقق نیازهای فردی، اجتماعی و رشد و توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه را ممکن کند.

کارکردهای آشکار آموزش و پرورش متعددی؛ از جمله:

- انتخاب و انتقال فرهنگ و تمدن بشری

- جامعه‌پذیری و اجتماعی کردن افراد

- پرورش و رشد شخصیت کودکان، نوجوانان و جوانان

- تربیت و تأمین نیروی انسانی جامعه در بخش‌های

کشاورزی، صنعتی و

خدمات، انسان‌های مولد، کارآمد و واجد مهارت‌های فنی

نظام آموزش و پرورش ایران و تحولات آن

مطالعه اسناد مربوط به تاریخ آموزش و پرورش ایران نشان می‌دهد که آموزش و پرورش ایران به سبک جدید با تأسیس دارالفنون در سال ۱۲۲۸ ه.ش آغاز شد. این مدرسه که به سبک اروپایی اداره می‌شد، شامل دوره‌های متوسطه و عالی بود و به دنبال آن با تشکیل وزارت علوم در سال ۱۲۳۲ و سپس آغاز حکومت مشروطه، مدارس متعددی در سطح ابتدایی و متوسطه در تهران و شهرستان‌ها توسعه یافتند. این نظام و تحول آن را در دو قسمت به شرح زیر بررسی خواهیم کرد: الف) نظام اداری آموزش و پرورش ایران از تصویب قانون اداری معارف در سال ۱۲۸۶ تا ۱۳۹۱؛ ب) نظام آموزشی، آموزش و پرورش ایران از تصویب قانون اساسی معارف در سال ۱۲۹۰ تا ۱۳۹۱.

الف) نظام اداری

آموزش و پرورش ایران

پس از تشکیل وزارت علوم در سال ۱۲۳۲، در سال ۱۲۸۶ قانون اداری معارف به تصویب رسید و در آن ترتیب شعبه‌های ادارات مرکزی، وظایف وزیر و اعضای ادارات و ترتیب ادارات معارف و اوقاف در ولایات و ایالات مشخص شد و در تشکیلات مرکزی وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه، وزیر معارف، مدیرکل، اداره تعلیم عمومی، اداره معارف، اداره اوقاف، دایره تحقیقات، دایره

تفتیش، دایره محاسبات و هیئت شورای معارف پیش‌بینی شد.

در سال ۱۳۱۷، با تصویب کلمه فرهنگ به جای معارف در فرهنگستان ایران، وزارت معارف، وزارت فرهنگ نامیده شد. این عنوان تا تصویب قانون تفکیک وزارت فرهنگ در سال ۱۳۴۳، همچنان پابرجا بود. این وزارتخانه بین سال‌های ۱۳۱۷ تا ۱۳۴۳، همواره گسترش یافته و سرپرستی و اداره دوره‌های گوناگون تحصیلی، از کودکان تا آموزش عالی، و همچنین امور فرهنگی، هنری و اوقاف را بر عهده داشته است.

در ۱۵ آذر ۱۳۴۳ قانون تفکیک وزارت فرهنگ به تصویب رسید و به موجب آن، کلیه وظایفی که به عهده وزارت فرهنگ بود، به وزارت آموزش و پرورش و وزارت فرهنگ و هنر و سازمان اوقاف محول شد.

در بهمن‌ماه ۱۳۴۶، با تصویب قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی، برای اولین بار وظایف مربوط به آموزش عالی از وزارت آموزش و پرورش جدا و به وزارتخانه علوم و آموزش عالی واگذار شد و وظایف وزارت آموزش و پرورش به دوره‌های تحصیلی کودکان، دبستان، راهنمایی تحصیلی یا متوسطه اول و دوره دوم متوسطه محدود شد.

در سال ۱۳۴۸ با تصویب قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش منطقه‌ای برخی از امور آموزش و پرورش به مناطق واگذار شد و در تشکیلات ستادی وزارت آموزش و پرورش، علاوه بر معاونان وزیر، معاونان

آموزشی وزیر در پنج منطقه کشور تعیین شدند.

در سال ۱۳۵۵ قانون تشکیل سازمان پژوهش و نوسازی آموزشی و در سال ۱۳۵۴ قانون تشکیل سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس به تصویب رسید.

بعد از انقلاب اسلامی ابتدا در تشکیلات اداری وزارت آموزش و پرورش تغییراتی به عمل آمد. از تعداد معاونان وزیر کاسته شد. بعضی از دفاتر و ادارات کل ستادی درهم ادغام و بعضی دیگر حذف شدند. در شرح وظایف تعدادی از دفاتر نیز تجدیدنظر به عمل آمد. در تشکیلات ستادی نیز معاون پژوهش و برنامه‌ریزی، معاون امور آموزشی، معاون امور اجتماعی و پرورشی، معاون امور اداری و مالی هدایت دفاتر و ادارات کل ستادی را زیر نظر وزیر آموزش و پرورش بر عهده داشتند.

در سال ۱۳۵۸ قانون شورای عالی آموزش و پرورش تجدیدنظر شد و با اصلاحاتی از نظر وظایف و ترکیب اعضا به تصویب شورای انقلاب رسید. شورای عالی آموزش و پرورش مهم‌ترین شورایی است که سابقه‌ای صد ساله دارد و تشکیل آن در تشکیلات اداری مصوب ۱۲۸۶ تصویب گردیده است و هم اکنون نیز به فعالیت خود ادامه می‌دهد. هم اکنون ریاست جمهور رئیس آن است. شورا ۲۲ عضو دارد و مهم‌ترین وظایف آن عبارت‌اند از:

- تعیین خط‌مشی آموزشی وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با رعایت قوانین موضوعه کشور.

امروزه نظام آموزش و پرورش بنابر ضرورت تغییرات اجتماعی، گسترش علوم و تجربه‌های بشری، توسعه فناوری و پیشرفت‌های صنعتی، یکی از سازمان‌های پیچیده و بزرگ اجتماعی محسوب می‌شود

- بررسی و تصویب هدف‌ها و نظام آموزشی وزارت آموزش و پرورش برای ارائه به مجلس شورای اسلامی.

- بررسی و تصویب برنامه‌های درسی و تربیتی کلیه مؤسسات آموزشی کشور که در حوزه وزارت آموزش و پرورش قرار دارند.

- بررسی و تصویب مقررات اجرایی یا انضباطی مدارس، آیین‌نامه‌ها و مقررات امتحانات مدارس.

- بررسی و تصویب طرح‌های توسعه در مراحل و رشته‌های گوناگون تحصیلی براساس احتیاجات نیروی انسانی و با توجه به امکانات کشور و تصویب مقررات لازم برای انتخاب، تربیت و استخدام معلمان به تناسب نیاز مراحل تحصیلی.

در سال ۱۳۶۶، قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و به موجب آن اهداف اساسی وزارت آموزش و پرورش، محدوده کلی وزارت آموزش و پرورش، اصول، مبانی و خط‌مشی کلی وزارت آموزش و پرورش و وظایف وزارت آموزش و پرورش مشخص شد. بعضی از این وظایف عبارت‌اند از:

- تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش و شوراهای منطقه‌ای آموزش و پرورش.

- تهیه و پیشنهاد برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت در جهت تأمین اهداف آموزش و پرورش.

- زیر پوشش قرار دادن کلیه کودکان لازم‌التعلیم، تقویت نهضت سوادآموزی، تأمین آموزش و پرورش رایگان برای همه مردم تا پایان دوره متوسطه.

- آموزش مستمر معلمان و کارکنان وزارت آموزش و پرورش به منظور ارتقای سطح توانایی شغلی آنان و تأمین نیروی انسانی آموزشی و پرورشی وزارت آموزش و پرورش از طریق ایجاد دانش‌سراها.

- ارتباط مستمر با اولیای دانش‌آموزان و برنامه‌ریزی اوقات فراغت شاگردان و پرورش خلاقیت هنری آنان و چاپ و توزیع کتاب‌های درسی و نشریات کمک آموزشی.

در سال ۱۳۷۲ قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور تصویب و اهداف، وظایف و ترکیب اعضای شوراهای آموزش و پرورش استان و شهرستان و منطقه مشخص شد.

با تغییر وزرا معمولاً ابتدا تشکیلات ستادی، سپس استان، شهرستان و منطقه تغییر می‌یابند و در آخرین تشکیلات مصوب ۱۳۸۹، وزارت آموزش و پرورش پنج معاون وزیر تحت عنوان‌های معاونت آموزش ابتدایی، معاونت آموزش متوسطه، معاونت پرورشی و تربیت بدنی، معاونت حقوقی و امور مجلس و معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی و چندین مرکز، اداره کل، دفتر و سازمان‌های وابسته نیز دارد.

از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۱ نیز در تشکیلات یاد شده تغییراتی صورت گرفته است. معاون سلامت و تربیت بدنی به معاونان وزیر افزوده شده، مراکز آموزش نیروی انسانی، آمار و فناوری تفکیک شده‌اند و دفتر آموزش پیش‌دستانی نیز حذف شده است. و پژوهشگاه تعلیم و تربیت در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ادغام گردیده و انجمن مرکزی

اولیا و مربیان به سازمان مدارس غیردولتی ملحق شده است.

ب) نظام آموزشی آموزش و پرورش ایران

آموزش و پرورش به سبک جدید در ایران با تأسیس دارالفنون در سال ۱۲۲۸ آغاز شد. این مدرسه که به سبک اروپایی اداره می‌شد، شامل دوره‌های متوسطه و عالی بود. به دنبال آن با تشکیل وزارت علوم در سال ۱۲۳۲ و سپس آغاز حکومت مشروطه، مدارس متعددی در سطح ابتدایی و متوسطه در تهران و شهرستان‌ها توسعه یافتند: با تصویب قانون اساسی معارف در سال ۱۲۹۰، اولین بار در ایران ساختار آموزشی آموزش و پرورش به شرح زیر تعیین شد:

- مکاتب ابتدایی دهکده (روستایی)
- مکاتب ابتدایی بلدی (شهری)
- مدارس متوسطه
- مدارس عالی

در اسفند ۱۳۱۳ با تصویب مجلس، دوره‌های تحصیلی ایران شامل شش سال ابتدایی، سه سال دوره اول متوسطه و سه سال دوره دوم متوسطه و سه سال دوره عالی (در حد کارشناسی) تعیین شد. بنابراین، جمع سال‌های تحصیلی دوره عمومی و عالی ۱۵ سال شامل $۳+۳+۳=۹$ اعلام شد. دوره دوم متوسطه شامل یک رشته بود. در سال ۱۳۳۵ دوره متوسطه دوم شامل دو سال عمومی و یک سال تخصصی با رشته‌های ادبی، ریاضی، طبیعی، خانه‌داری و فنی و حرفه‌ای تعیین شدند. در سال ۱۳۴۵، طبق طرح اصلاح نظام

سیر مختصر تاریخی و تکوینی دوره‌های تحصیلی در ایران در صد سال گذشته و ویژگی‌های عمده این دوره‌ها

* دوره پیش‌دبستان

مطالعه اسناد مربوط به دوره پیش‌دبستان در آموزش و پرورش ایران نشان می‌دهد که این دوره با نام‌های کودکستان، آمادگی و پیش‌دبستانی سابقه‌ای نزدیک به ۸۰ سال دارد. در آبان ۱۳۱۲، شورای عالی معارف آیین‌نامه‌ای تصویب کرد که براساس آن هدف از تأسیس کودکستان، دست یافتن کودکان به وسایل تفریح، بازی‌های سالم با همسالان و فراگیری قصص ساده و آسان اعلام شده است.

در ساختار آموزشی مصوب ۱۳۴۴، دوره کودکستان به عنوان دوره‌ای تحصیلی پیش‌بینی شده و مدت تحصیل در آن بین ۱ تا ۳ سال تعیین شده است. در سال ۱۳۴۹، آیین‌نامه کودکستان‌ها به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسیده و در آن آمده است: «کودکستان یک واحد تربیتی است که به وسیله یا با اجازه وزارت آموزش و پرورش برای تربیت کودکانی که در سنین پیش از ورود به دبستان هستند، تأسیس می‌شود.»

تربیت مربی کودک در مراکز تربیت معلم و استخدام آنان در وزارت آموزش و پرورش از گام‌هایی است که درباره کیفیت بخشی به این دوره برداشته شده است. تحقیقات و مطالعات مؤید این است که خردسالانی که دوره پیش‌دبستانی را گذرانده‌اند نسبت به خردسالانی که این دوره را طی نکرده‌اند و مستقیماً به دوره دبستان وارد شده‌اند، موفق‌تر بوده‌اند و

پایه‌های تحصیلی اول و ششم ابتدایی براساس مفاد این سند و فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تعلیم و تربیت عمومی، رهنامه و برنامه درسی ملی در سراسر کشور دایر گردد. در مورد برنامه درسی دوره شش ساله ابتدایی باز هم بحث خواهیم کرد.

قوانین مهم آموزش و پرورش ایران در صد سال گذشته

طبق پژوهش‌های سیر تاریخی و تکوینی قوانین آموزش و پرورش ایران از ۱۲۸۶ تا ۱۳۸۰ و بررسی قوانین مصوب آموزش و پرورش در هشت دوره مجلس شورای اسلامی (صافی، ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰) حدود ۲۴۰ قانون مرتبط با آموزش و پرورش در مجلس شورای ملی و مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده است. این قوانین در راستای مفاد متمم قانون اساسی مشروطیت و اصول متعدد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تدوین و تصویب شده است. بعضی از این قوانین عبارت‌اند از: قانون اداری معارف مصوب ۱۲۸۶؛ قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰، قانون تشکیل شورای عالی معارف مصوب ۱۳۰۰؛ قانون تشکیل دانش‌سراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۳۱۲؛ قانون تعلیمات اجباری مصوب ۱۳۲۲؛ قانون تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش در ۱۳۵۸؛ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۶۶؛ قانون تخریب و بازسازی مدارس غیراستاندارد؛ قانون اصلاح موادی از قانون مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۸.

آموزش و پرورش ایران ساختار آموزشی به این شرح تعیین شد:

۱. دوره کودکستان دو تا سه سال
۲. دوره دبستان پنج سال
۳. دوره راهنمایی تحصیلی سه سال
۴. دوره آموزش حرفه‌ای مقدماتی به موازات دوره راهنمایی تحصیلی دو تا سه سال
۵. دوره متوسطه عمومی - فنی و حرفه‌ای چهار سال

از سال ۱۳۵۸ تا ۶۰ پس از مطالعات گسترده، طرح تغییر نظام بنیادین آموزش و پرورش تهیه و برای تصویب به شورای عالی انقلاب فرهنگی پیشنهاد شد. در سال ۱۳۶۷ کلیات طرح تصویب شد ولی ساختار آموزشی اساس، ارکان، ارشاد متوسطه فراگیر به تصویب نرسید.

در سال ۱۳۶۹ طرح نظام جدید متوسطه تدوین و در شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و دوره متوسطه سه سال و دوره پیش‌دانشگاهی یک سال تعیین و اعلام شد: از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۹۱-۹۲ در ساختار آموزشی آموزش و پرورش ایران تغییراتی ایجاد و طبق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب آذرماه، شورای عالی انقلاب فرهنگی شامل دوره ابتدایی شش ساله، دوره اول متوسطه سه ساله و دوره دوم متوسطه سه ساله تعیین شد. این سند که در هشت فصل به تصویب رسیده است، شامل بیانیه ارزش‌ها، بیانیه مأموریت چشم‌انداز، هدف‌های کلان، راهبردهای کلان، هدف‌های عملیاتی و راهکارها و چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین آموزش و پرورش است و مقرر شده که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ در

روان‌شناسان کودک و علمای تعلیم و تربیت بر ضرورت توجه به رشد شخصیت کودکان در دوره خردسالی تأکید دارند

هزینه و خدمات بعدی مورد نیاز برای گروه آموزش ندیده از نظر افت تحصیلی و نیاز به کلاس‌های حمایتی و تقویتی حدود هفت برابر گروه آموزش دیده بوده است. در کشور ژاپن کودکان قبل از ورود به مدارس ابتدایی، در کلاس‌های آمادگی یا کودکانستان حضور می‌یابند. در حال حاضر، ۹۰ درصد کودکان پنج ساله این کشور در این مراکز تربیتی حضور دارند. ۶۰ درصد این مراکز را بخش خصوصی اداره می‌کند (صافی، ۱۳۸۹). آلمان، استرالیا، فرانسه، کره جنوبی، تایوان، کانادا، مالزی و آفریقای جنوبی نیز در تلاش‌اند تا آموزش کودکان را زیر پوشش آموزش همگانی درآورند. در ایران به چند دلیل سیاست‌گذاری دولت و بخش خصوصی در ایجاد و گسترش مراکز پیش‌دبستانی ضرورت دارد:

– در منابع اسلامی به تربیت کودکان اهمیت داده شده است و علما بر آن تأکید کرده‌اند.

– روان‌شناسان کودک و علمای تعلیم و تربیت بر ضرورت توجه به رشد شخصیت کودکان در دوره خردسالی تأکید دارند.

– داده‌های پژوهشی بر اهمیت این دوره در جهان و ایران و تأثیر آن در دوره دبستان دلالت می‌کند.

– اجرای مفاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قوانین آموزش و پرورش و مقررات مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش در این زمینه ضرورت دارد.

– خانواده‌های کم‌درآمد و بیسواد یا کم‌سواد به استفاده از یک محیط سالم تربیتی محتاج‌اند.

– مشکلات کودکان مناطق دوزبانه و دارای گویش‌های محلی زیاد است.

– تشخیص کودکان استثنایی و کمک به آنان برای حضور در کلاس‌های خاص ضرورت دارد.

مطالعه اسناد مربوط به این دوره بعد از انقلاب اسلامی نیز نشان می‌دهد که گسترش دوره‌های آمادگی از جمله سیاست‌های وزارت آموزش و پرورش بوده و در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ نزدیک به ۴۸۰/۰۰۰ خردسال در مراکز پیش‌دبستانی دولتی و خصوصی وزارت آموزش و پرورش تحت تربیت قرار گرفته‌اند.

در سال ۱۳۸۲ نیز موضوع کیفیت‌بخشی به این دوره به تفصیل در شورای عالی آموزش و پرورش مطرح و اساس‌نامه، آیین‌نامه و ضوابط و برنامه‌ها و روش‌های تربیتی لازم در سال ۱۳۸۷ به تصویب رسیده و برای اجرا ابلاغ شده است.

جایگاه دوره پیش‌دبستانی در سندهای تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی

در سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش مصوب آذرماه ۱۳۹۰، در فصل اول، «کلیات»، در مورد سنین لازم‌التعلیم آمده است: «سن تعلیم و تربیت رسمی پنج سالگی است اما سن افراد لازم‌التعلیم (لازم‌التربیت) طبق قانون مشخص می‌شود.»

در فصل ششم، قسمت راهبردهای کلان بند (۱۰) آمده است که ارتقای جایگاه نظام تعلیم و تربیت کشور به عنوان مهم‌ترین نهاد تربیت نیروی

انسانی و مولد سرمایه اجتماعی و اعمال سیاست‌های مصوب و هدایت و نظارت آن، از پیش‌دبستانی تا دانشگاه، به عنوان امر حاکمیتی، با توسعه مشارکت همگانی، از راهبردهای کلان آموزش و پرورش است.

در فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها در مورد پیش‌دبستانی، آمده است «تعمیم دوره پیش‌دبستانی به ویژه در مناطق محروم و نیازمند در حد امکان با مشارکت بخش غیردولتی، با تأکید بر آموزش‌های قرآنی و تربیت بدنی و اجتماعی، از راهکارهای مهم آموزش و پرورش است.

در اسناد فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران و رهنامه تعلیم و تربیت رسمی عمومی نیز اهمیت، ضرورت و جایگاه آموزش و پرورش دوره پیش‌دبستان مورد تأکید قرار گرفته است.

ملاحظات کلی: امروزه مشاهدات، مطالعات و تحقیقات انجام شده - به گونه‌ای که مطرح شد - نشان می‌دهد که کودکان پنج شش ساله آمادگی بیشتری برای یادگیری دارند و پرورش حواس، تخیل و شخصیت آنان مستلزم فراهم شدن فضای مناسب تربیتی و ایجاد عادات مناسب در رفتار آنان است. لذا براساس طرح‌های اصلاح و تغییر و تحول نظام آموزش و پرورش و سیر تاریخی و تکوینی دوره پیش‌دبستانی در ایران و سند تحول نظام آموزش و پرورش مصوب ۱۳۹۰ لازم است به گسترش این دوره به ویژه برای مناطق

در سال ۱۳۶۹ طرح نظام جدید متوسطه تدوین و در شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و دوره متوسطه سه سال و دوره پیش‌دانشگاهی یک سال تعیین و اعلام شد

دوره ابتدایی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان مهم‌ترین دوره تحصیلی به شمار می‌آید، زیرا شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه فرد بیشتر در این دوره انجام می‌گیرد

دوزبانه و محروم، با سرمایه‌گذاری دولت، توجه شود.

با وجود نکات یاد شده و ضرورت این امر، در تیرماه ۱۳۹۱ ثبت‌نام کودکان پیش‌دبستانی در مدارس دولتی ممنوع شده و دفتر آموزش پیش‌دبستانی نیز از دستگاه ستادی زیر نظر معاونت آموزش ابتدایی حذف شده و کارشناسان برنامه‌ریز این دوره در سطح ستاد، استان و منطقه محدود گردیده و فراهم کردن بستر این مرحله از تربیت آدمی به بخش خصوصی واگذار شده است.

* دوره ابتدایی مفاهیم، تعاریف و زمان

در قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰، مکاتب دهکده و بلدی (شهری) قبل از دوره متوسطه و دوره عالی به عنوان اولین دوره تحصیلی رسمی، یعنی ابتدایی ایران، مطرح شده است.

در قانون تعلیمات اجباری مصوب ۱۳۲۲ و مصوبات شورای عالی فرهنگ و شورای عالی آموزش و پرورش، این دوره، با اسامی گوناگون «تعلیمات ابتدایی»، «تعلیمات اجباری»، «آموزش همگانی» و «مرحله اول آموزش عمومی» اعلام شده است و در ساختارهای آموزشی آموزش و پرورش ایران (که قبلاً مطرح شد) دوره ابتدایی، اولین دوره رسمی تحصیلی ایران، ابتدا به صورت دوره‌های شش ساله تا سال ۱۳۴۵ و از ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۱ پنج ساله و از ۱۳۹۱ طبق مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش و شورای عالی انقلاب فرهنگی، شش ساله برنامه‌ریزی شده است. مطالعه اسناد مربوط به این دوره نشان می‌دهد

که آموزش ابتدایی در ایران در مراکز به نام دبستان انجام گرفته است و تعریف دبستان عبارت است از: یک واحد تربیتی که به وسیله یا با اجازه وزارت آموزش و پرورش برای تربیت کودکان سنین شش تا ده سال تأسیس می‌شود.

اهمیت

دوره ابتدایی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان مهم‌ترین دوره تحصیلی به شمار می‌آید، زیرا شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه فرد بیشتر در این دوره انجام می‌گیرد. دوره ابتدایی تداوم بخش تکوین زیستی، شناختی و اجتماعی کودک است که در خانواده پی‌ریزی شده است. دوره ورود به سرزمین خواندن و نوشتن است و آشنایی با محیط زیستی و اجتماعی. دوره بازی و لذت و شادی زندگی است و دوره برخورداری از نعمت پرورش حواس و ورود به آداب اجتماعی و آشنایی با نقاشی و شعر و قصه کودکانه. نظر به چنین اهمیتی است که در اعلامیه حقوق بشر آمده است: «هرکس حق دارد از آموزش و پرورش بهره‌مند شود. آموزش و پرورش حداقل تا حدودی که به تعلیمات ابتدایی و اساسی مربوط است باید رایگان باشد و اجباری. آموزش حرفه‌ای باید عمومیت پیدا کند و آموزش عالی باید با شرایط مساوی و کامل در دسترس قرار گیرد تا همه بر استعداد خود از آن بهره‌مند شوند (صافی، ۱۳۸۹: ۴۱).

در ایران به دلایل متعدد از جمله تأکید فرهنگ اسلامی و ایرانی و قانون اساسی معارف، قوانین تعلیمات اجباری

و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، توجه به عمومی، اجباری و مجانی بودن این دوره ضرورت داشته و دارد. در طرح‌های اصلاح آموزش و پرورش مصوب ۱۳۴۴، تغییر نظام آموزش و پرورش مصوب ۱۳۶۷، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب ۱۳۹۰، به گسترش کمی و کیفی این دوره تأکید شده است.

اهداف

صاحب‌نظران تعلیم و تربیت اهداف آموزش و پرورش این دوره را در سه حیطه شناختی، عاطفی، و روانی حرکتی تعیین کرده‌اند. در شورای عالی آموزش و پرورش اهداف این دوره در چند بعد تعیین و اعلام شده است: هدف‌های اعتقادی و اخلاقی؛ هدف‌های علمی-آموزشی؛ هدف‌های فرهنگی، هنری؛ هدف‌های اجتماعی؛ هدف‌های زیستی؛ هدف‌های اقتصادی.

در سال ۱۳۸۹ سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش سند برنامه درسی ملی را تهیه و برای تصویب به شورای عالی آموزش و پرورش پیشنهاد کرد. در این سند اهداف و برنامه‌های درسی دوره شش ساله ابتدایی پیشنهاد شده است که تا تیرماه ۱۳۹۱، هنوز به تصویب نرسیده است، ولی شورای عالی آموزش و پرورش برای پایه ششم ابتدایی، اهداف را تصویب و اعلام کرده است:

۱. تکمیل، تعمیق و تثبیت اهداف مصوب دوره ابتدایی متناسب با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و همسو با برنامه درسی ملی.

۲. تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضائات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای ورود به دوره تحصیلی بعدی و تأمین زندگی.

برنامه‌های درسی و تحول آن‌ها

پس از تصویب ساختار آموزشی ایران در قانون اساسی معارف در ۱۲۹۰ و پیش‌بینی دوره شش‌ساله ابتدایی در این ساختار، برنامه درسی این دوره ابتدا در شورای عالی معارف، سپس در شورای عالی فرهنگ و از سال ۱۳۴۳ تاکنون در شورای عالی آموزش و پرورش به تصویب رسیده است.

مطالعه اسناد مربوط به برنامه درسی این دوره نشان می‌دهد که ساعات درسی دوره ابتدایی ابتدا در هر پایه متفاوت بوده و پایه اول دبستان ۱۸ ساعت و در پایه ششم ۲۸ ساعت بوده است و دروسی مانند فارسی، شرعیات، قرآن، علم‌الاشیاء، حساب و هندسه، اخلاق، حفظ‌الصحة، ورزش بدنی، جغرافیا، تاریخ و تعلیمات مدنی در فاصله سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۴۵ تدریس شده‌اند.

با تصویب طرح اصلاح آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۵ و آغاز دوره پنج‌ساله ابتدایی، ساعات درسی همه پایه‌های این دوره ۲۸ ساعت تعیین شده و دروس دین و اخلاق، زبان و ادبیات فارسی، حساب و هندسه، علوم تجربی و بهداشت، تعلیمات اجتماعی، هنر و کاردستی، و ورزش و بازی تدریس شده است. در سال ۱۳۹۰ با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش، ساعات درسی این دوره در همه پایه‌ها کم شده و به ۲۵ ساعت در هر پایه رسیده است.

دروس ارائه شده در دوره ابتدایی پنج ساله در سال ۱۳۹۰ عبارت‌اند از: قرآن، تعلیمات دینی، زبان و ادبیات فارسی، تعلیمات اجتماعی، ریاضیات، علوم تجربی، هنر و خوش‌نویسی، و ورزش. برنامه سال ششم که از مهرماه ۹۲-۱۳۹۱ اجرا شده عبارت است از قرآن، تعلیمات دینی، زبان و ادبیات فارسی، مطالعات اجتماعی و آداب زندگی، ریاضیات، علوم تجربی، هنر، سلامت و تربیت بدنی، تفکر و پژوهش، کار و فناوری. مقایسه برنامه‌ها و ساعات درسی کلاس ششم ابتدایی با پنجم ابتدایی نشان می‌دهد که بین مواد برنامه این دو سال، جز ارائه دو درس

تفکر و پژوهش، و کار و فناوری (به مدت هر کدام یک ساعت در هفته) تفاوت عمده‌ای وجود ندارد. اگر سال ششم ابتدایی را اول راهنمایی سابق تلقی کنیم، تنها تفاوت این است که ساعات درسی از ۳۳ ساعت به ۲۵ ساعت تقلیل یافته و دروس عربی، زبان خارجه و حرفه‌وفن از برنامه حذف شده‌اند.

کتاب‌های درسی

مطالعه سیر تاریخی و تکوینی تألیف، چاپ و انتشار کتاب‌های درسی ابتدایی نشان می‌دهد که این کتاب‌ها به سفارش مقامات ذی‌ربط در وزارت معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش تألیف شده‌اند و پس از تصویب قانون سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در سال ۱۳۵۵ تاکنون، توسط دفتر ذی‌ربط این سازمان تألیف، چاپ و منتشر شده‌اند.

ارزش‌یابی

مطالعه سیر تاریخی و تکوینی ارزش‌یابی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در ۱۰۰ سال گذشته نشان می‌دهد که چگونگی سنجش پیشرفت تحصیلی و نحوه ارتقای تحصیلی دانش‌آموزان دوره

ویژه‌نامه
یکصدمین
شماره انتشار

۵۵

شماره ۲
آبان ۹۱
دوره ۱۸

سن تعلیم و تربیت
رسمی پنج سالگی
است اما سن
افراد لازم التعلیم
(لازم التربیت) طبق
قانون مشخص
می شود

ابتدایی براساس آیین نامه های امتحانی مصوب شورای عالی معارف، شورای عالی فرهنگ و شورای عالی آموزش و پرورش صورت گرفته است و مدتی نتایج انتخابات به صورت عددی (۱ تا ۵) و (۱ تا ۲۰)، و در سال های اخیر در پایه های اول، دوم و سوم به صورت توصیفی اعلام شده است.

وزارت فرهنگ طرح ارزشیابی توصیفی را در سال های ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۰ در پایه های اول، دوم، سوم و چهارم ابتدایی در سراسر کشور اجرا کرده و به علت موفق نشدن ادامه نیافته است. مجدداً این طرح با اهداف و ضوابط خاصی در سال های اخیر در پایه های اول، دوم و سوم ابتدایی ابتدا به صورت آزمایشی و سپس سراسری اجرا شده است. هم اکنون صاحب نظران و مجریان در مورد محاسن و محدودیت های این طرح رویکردهای متفاوتی دارند که ارزشیابی دقیق از آن توسط متخصصان ضروری به نظر می رسد.

مجتمع های آموزش روستایی

گرچه در طول ۱۰۰ سال آموزش و پرورش ایران مجتمع های آموزشی در شهرها و روستاها دایره شده اند، ولی در سال های ۱۳۸۸ تاکنون مجتمع های آموزشی روستایی با اهداف و ویژگی های خاصی دایر شده و معاونان این مدارس مدیریت این واحدهای آموزشی را بر عهده داشته اند.

* دوره راهنمایی تحصیلی

براساس ساختار آموزشی مصوب ۱۳۴۴، اولین بار در نظام آموزش و

پرورش ایران بعد از دوره پنج ساله ابتدایی (مرحله اول تعلیمات عمومی)، دوره راهنمایی تحصیلی به عنوان مرحله دوم تعلیمات عمومی به مدت سه سال پیش بینی شد که این دوره از مهرماه ۱۳۵۰-۱۳۵۱ آغاز شد و نزدیک به ۲۵۰/۰۰۰ دانش آموز در سال اول راهنمایی ثبت نام کردند.

از آنجا که این دوره از سال تحصیلی ۱۳۵۰-۱۳۵۱ تا سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ ادامه یافت، وجه تسمیه آن، اهداف و اصول حاکم بر آن، برنامه های درسی، قوانین و مقررات، گسترش کمی، محاسن و تنگناهای عمده آن را می آوریم:

وجه تسمیه

در طرح تفصیلی دوره راهنمایی تحصیلی (۱۳۴۶: ۵) در مورد علت اختصاص مرحله دوم تعلیمات عمومی ایران به دوره سه ساله راهنمایی آمده است: امور راهنمایی از نظر تربیتی خاص دوره تحصیلی معینی نیست. در نظام آموزش و پرورش نیز به این اصل کلی توجه شده و آنچه مورد نظر بوده است، وارد شدن مفهوم راهنمایی در آموزش و پرورش و لزوم توجه به تفاوت های فردی و فراهم ساختن شرایط بهره برداری صحیح از استعدادهاست که در همه سطوح تعلیمات رسمی باید مورد توجه باشد.

از نظر تأکید در مسئله شناخت استعدادها و لزوم راهنمایی نوجوانان، مرحله دوم تعلیمات عمومی، از نظر شرایط رشد و ظهور استعداد های فردی، برای مطالعات علمی و تربیتی در زمینه هدایت نوجوانان، دوره مناسبی است. بنابراین این دوره را دوره راهنمایی تحصیلی نامیده اند.

اهداف

در برنامه تفصیلی دوره راهنمایی تحصیلی که در سال ۱۳۴۶ تهیه شده، اهداف این دوره چنین معرفی شده اند:

- پرورش فضایل اخلاقی و معنوی دانش آموزان.

- کمک به ایجاد و پرورش عادت نظم و ترتیب و تفکر علمی که از دوره پنج ساله ابتدایی آغاز شده است.

- تشخیص استعدادها و رغبت های فردی دانش آموزان در رشته های نظری، فنی و حرفه ای، و راهنمایی آنان در مراحل بعدی تحصیلی به رشته های مختلف بر حسب استعداد و احتیاج کشور.

- استاد غلامحسین شکوهی در کتاب تربیت و مراحل آن (۱۳۸۰) پس از ذکر هدف های یاد شده نتیجه می گیرد که این دوره باید به گونه ای اجرا شود که:

- دانش آموزان فرصت های لازم را برای فعالیت های گسترده آموزش و پرورش داشته باشند تا از این طریق استعداد های نهفته آنان شکوفا شود.

- محتوای برنامه و کتاب های درسی و اجرای برنامه رسمی تحصیلات به گونه ای باشد که نوجوانان علاقه مند به تحصیل را به خوبی برای دوره بعد آماده کند.

- آن عده از فارغ التحصیلان دوره راهنمایی را که به عللی ترک تحصیل می کنند، برای شروع زندگی اجتماعی و تولیدی آماده کند.

- موجباتی فراهم شود تا فارغ التحصیلان این دوره برای انتخاب رشته تحصیلی یا اشتغال به کار و حرفه به خوبی هدایت شوند.

- توزیع فارغ التحصیلان این دوره در شعب مختلف و کار تولیدی براساس

استعداد، علاقه‌های شخصی، معلومات و اولویت‌های نیاز بازار کار صورت گیرد؛ به گونه‌ای که این توزیع، نیروی انسانی مورد احتیاج در بخش‌های گوناگون را در حد معقول تعیین کند.

- باتوجه به خصوصیات نوجوانی، به پرورش فضایل اخلاقی و تعادل جسمانی و روانی اهمیت لازم داده شود.

در شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۹ اهداف دوره راهنمایی تحصیلی در راستای اهداف غایی و کلی آموزش و پرورش در این حیطه‌ها تعیین و تصویب شد: اعتقادی؛ اجتماعی؛ علمی؛ سیاسی؛ اخلاقی؛ جسمانی؛ عاطفی.

اصول حاکم

در کمیسیون دوره راهنمایی تحصیلی وابسته به شورای تغییر نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۴ اصول و خط‌مشی‌های دوره راهنمایی به این شرح تصویب و اعلام شده است:

- از آنجا که دوره راهنمایی تحصیلی با سن نوجوانی و دوره انتقال از مرحله کودکی به مرحله نوجوانی و کمال مقارن است، برای موفقیت در این انتقال باید به دانش‌آموزان این دوره کمک کرد تا خود را بشناسند، به تفاوت‌های خود با دیگران پی ببرند. از خویشتن در حد امکاناتی که دارند متوقع باشند و از تحولات جسمانی و روانی خود آگاه شوند.

- از آنجا که نوجوان به شناخت محیط و کشف اسرار طبیعت و محیط اطراف علاقه‌مند است. باید شرایطی فراهم شود که محیط خود را بشناسد و با طبیعت انس پیدا کند. از این‌رو، لازم است مقدمات شناخت علمی محیط

(طبیعی و اجتماعی) در دوره راهنمایی تحصیلی برای وی فراهم شود.

- از آنجا که باید به تدریج مستقل زیستن و نحوه پاسخ‌گویی به نیازهای خود را به درستی بیاموزد و بتواند در مواقع ضروری تصمیم مناسب اتخاذ کند، باید به دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی کمک شود تا به خویشتن متکی باشند و به تدریج به اداره زندگی خود بپردازند.

- از آنجا که با رشد و تحول سریع جسمی و روانی، نوجوانان دوره راهنمایی تحصیلی با مشکلات گوناگونی مواجه می‌شوند، باید آنان را در شناخت مشکلات خود و روش‌های روبه‌رو شدن و حل آن‌ها یاری کرد. رعایت این اصل مستلزم ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس راهنمایی تحصیلی است.

- باید به پرورش استعدادها، عمومی و به تدریج استعدادها، اختصاصی دانش‌آموزان این دوره توجه و زمینه برای تشخیص علاقه و استعدادها، آنان مساعد شود.

- باید از راه شرکت دادن نوجوان در امور راهنمایی تحصیلی و سپردن وظایف مناسب به وی، به پرورش اجتماعی و پذیرش نقش اجتماعی او کمک کرد؛ به نحوی که روحیه همکاری و تعاون و تشریک مساعی در نوجوان تقویت شود و به قوانین و مقررات زندگی اجتماعی احترام بگذارد.

- در دوره راهنمایی تحصیلی باید به هدایت تحصیلی دانش‌آموزان توجه شود و در انتخاب رشته

تحصیلی براساس رغبت، استعدادها، امکانات و نیازهای جامعه به آنان کمک شود.

- با توجه به اهداف و ویژگی‌های دانش‌آموزان این دوره باید راه‌های بهره‌گیری صحیح از اوقات فراغت به آنان آموخته شود.

- نظر به ضرورت انتخاب مسیرهای تحصیلی و در مواردی شغلی، باید همکاری لازم بین مدارس راهنمایی تحصیلی و سازمان‌های فرهنگی، صنعتی، کشاورزی و خدماتی جامعه فراهم شود؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان با حرفه‌ها و مشاغل و امکانات جامعه آشنا شوند.

- آموزش و پرورش دوره راهنمایی تحصیلی باید همگانی باشد و شرایط و امکانات لازم برای برخورداری از برنامه‌های این دوره برای همه نوجوانان یازده تا سیزده ساله فراهم شود.

- باید به علاقه نوجوان به یادگیری توجه کرد و راه یاد گرفتن و خودآموزی و تحقیق را به وی آموخت.

ویژه‌نامه یکصدمین شماره انتشار

شماره ۵۷

شماره ۲
آبان ۹۱
دوره ۱۸

رشته تخصصی
آموزش و پرورش

- نظر به اینکه آموزش و پرورش این دوره به وسیله آموزشگاه و خانواده، مانند دوره ابتدایی، انجام می‌گیرد، باید همکاری و هماهنگی لازم بین خانه و مدرسه برقرار و شرایط برای پرورش استعدادهاى دانش‌آموزان و انتخاب رشته تحصیلی مناسب فراهم شود.

برنامه درسی

در برنامه تفصیلی دوره راهنمایی مصوب ۱۳۴۶، برای دانش‌آموزانی که از سال تحصیلی ۵۱-۱۳۵۰ اولین بار در دوره راهنمایی تحصیلی ثبت‌نام کردند، در هفته ۳۶ ساعت برنامه درسی پیش‌بینی شد. از ۵۱-۱۳۵۰ تا پایان ۹۱-۱۳۹۰ در برنامه درسی هفتگی این دوره، به لحاظ نام درس و ساعات هفتگی، تغییرات مختصری صورت گرفت. درس‌هایی که در این مدت، در دوره راهنمایی تحصیلی تدریس می‌شدند عبارت بودند از: قرآن، تعلیمات دینی، عربی، تعلیمات اجتماعی، تاریخ، جغرافیه، زبان و ادبیات فارسی، زبان خارجه، ریاضیات، علوم تجربی، شناخت حرفه‌وفن، هنر، ورزش، آموزش آمادگی دفاعی و امور پرورشی.

ساعات هفتگی از ۳۲ تا ۳۶ ساعت در هفته در هر پایه ارائه می‌شد. برای اکثر درس‌ها، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش کتاب درسی تألیف کرده بود.

خدمات راهنمایی و مشاوره

به منظور تحقق اهداف و اصول و برنامه‌های این دوره استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره تأکید شده است. این خدمات از سال ۵۱-۱۳۵۰ در چهار زمینه

ارائه شده‌اند:

- خدمات اطلاعاتی یا اطلاع‌رسانی: منظور از این خدمات، عرضه اطلاعات گوناگون و وسیعی است که از طریق صحبت کردن، سخنرانی، ارائه فیلم، تکثیر و توزیع نوارهای سخنرانی و مصاحبه، انتشار پوستر، تشکیل نمایشگاه، درج در روزنامه‌های دیواری، رسم نمودار و جدول‌های گوناگون، بازدیدهای متعدد و در مواردی رایانه صورت می‌گیرد. معرفی شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی دوره متوسطه نظری، فنی و حرفه‌ای و کاردانش، آشنایی با مشاغل در هفته مشاغل و تهیه و انتشار بروشورهای تحصیلی و شغلی از جمله خدمات اطلاعاتی به شمار می‌آید.

- خدمات مربوط به ارزیابی همه‌جانبه دانش‌آموزان: این خدمات شامل جمع‌آوری اطلاعات همه‌جانبه، کاربرد روش‌ها و ابزار شناخت و تجزیه و تحلیل اطلاعات و استفاده از اطلاعات مثبت و عینی در مورد هر دانش‌آموز است. مشاوران از طریق بررسی کارنامه‌ها و نمرات درسی دانش‌آموزان، مشاهده رفتار آنان، مصاحبه و اجرای گروه سنجی و اجرای آزمون‌های گوناگون به ارزیابی همه‌جانبه دانش‌آموزان می‌پردازند. در این امر می‌توانند از دبیران، خانواده‌ها و سایر کارکنان مدرسه نیز کمک بگیرند.

- خدمات مشاوره‌ای: مشاوره ارتباط رویاروی و مستقیم بین مشاور و مراجع است و هدف از آن کمک به مراجع در سازگاری مؤثرتر با خود و محیط است. خدمات مشاوره‌ای خودشناسی دانش‌آموزان را تسهیل می‌کند و فرایندی کمکی برای حل مشکلات آنان است. از

این خدمت در مدرسه‌ها، مراکز مشاوره و کلینیک‌های روانی استفاده می‌شود. مشاوران از روش‌های گوناگون مشاوره برای شناخت مراجع و کمک به کاهش مشکلات آنان استفاده می‌کنند.

- خدمات طرح‌ریزی تحصیلی، شغلی، ارجاع و پیگیری: هدف عمده از این خدمات، یاری دادن به دانش‌آموزان در دوره‌های تحصیلی است تا بتوانند در تهیه طرح‌های آینده تحصیلی و شغلی و بهره‌وری از فرصت‌ها و امکانات مدرسه و بازار کار توفیق یابند.

مدل‌های راهنمایی و چگونگی انتخاب رشته

صاحب‌نظران دوره راهنمایی و مشاوره در آثار ارزشمند خود از انواع یا مدل‌های تحصیلی، حرفه‌ای - شغلی و سازشی نام برده و بر استفاده از این مدل‌ها در همه دوره‌ها از جمله راهنمایی، متوسطه و دانشگاه تأکید کرده‌اند. راهنمایی تحصیلی کوششی است انسانی و علمی برای برقراری حداکثر توافق ممکن بین خصوصیات دانش‌آموزان و امکانات و مقتضیات تحصیلات بعدی (شکوهری، ۱۳۶۲). راهنمایی تحصیلی فرایند کمک به فراگیرندگان است در انتخاب دروس یا رشته‌های تحصیلی، یا آگاهی از مقررات آموزشی و امتحانی و هر مشکلی که در محیط تحصیلی ایجاد شود.

از سال تحصیلی ۵۱-۱۳۵۰، مشاوران مدارس راهنمایی تحصیلی که از دانشگاه تربیت معلم درجه فوق‌لیسانس راهنمایی و مشاوره داشتند، به راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان این

دوره اقدام کردند و علاوه بر پیشگیری از افت تحصیلی، زمینه را برای موفقیت در تحصیل و انتخاب رشته فراهم ساختند. از ۱۳۵۰-۵۱ فارغ‌التحصیلان دوره راهنمایی توسط مشاوران ابتدا به شاخه‌های نظری، فنی و حرفه‌ای راهنمایی می‌شدند. طبق طرح نظام جدید متوسطه که مورد بحث قرار خواهد گرفت، انتخاب رشته از سال ۱۳۷۰-۷۱، به جای پایان دوره راهنمایی در پایان سال اول متوسطه صورت گرفته است.

* دوره متوسطه مفهوم و تعریف

از کلمه متوسطه در نظام آموزش و پرورش استفاده می‌شود. این دوره که نقش واسطه‌ی میان دوره ابتدایی و دوره عالی را ایفا می‌کند. در گزارش نهایی اجلاس منطقه‌ای یونسکو آمده است که دوره متوسطه عبارت است از دوره برزخ یا دوره انتقالی میان آموزش پایه که عمومی و نیمه تخصصی است و آموزش تخصصی‌تر در سطح آموزش عالی. دوره انتقال میان کودکی و جوانی است و دوره‌ای میانی که به واسطه بسیاری از فشارهای روانی، جسمانی و مشکلات سازگاری، ویژگی‌های خاصی را به نوجوان می‌بخشد. این دوره در بسیاری از کشورهای در حال توسعه منبع اصلی تولید نیروی انسانی نیمه‌ماهر است و ممکن است از سه جهت دوره انتقالی باشد:

- انتقال از آموزش عمومی، همگانی و غیرتخصصی به آموزش دانشگاهی و تخصصی خاص عده‌ای محدود

- انتقال از محیط آموزشی به محیط کار و زندگی
- انتقال از دوره میان کودکی که نیازهای فرد تحت نظر و مراقبت دیگران تأمین می‌شود و بلوغ و جوانی که به فرد استقلال و قبول مسئولیت می‌دهد. هر یک از این ابعاد به تنهایی از حساسیت و اهمیت ویژه‌ای برخوردارند (صافی، ۱۳۸۶: ۸۹).

در قانون اساسی معارف مصوب ۱۳۹۰، مدارس متوسطه به عنوان مدرسی که بعد از دوره ابتدایی و قبل از مدارس عالی تشکیل می‌شوند معرفی شده‌اند.

تاریخچه ظهور و تکوین

تأسیس دارالفنون در سال ۱۲۲۸ سرآغاز دوره متوسطه به سبک جدید در ایران است. الگوی این مدرسه از نظر ساخت، برنامه‌های درسی و مقررات آموزشی، از کشورهای اروپایی، به ویژه فرانسه، اقتباس شده است.

در دستور تحصیلات شش ساله متوسطه، مصوب ۱۳۱۰، پس از دوره شش ساله ابتدایی، دوره متوسطه به صورت دوره اول و دوره دوم اعلام و مدت تحصیل در هر دوره سه سال تعیین شد.

در سال ۱۳۱۳ محل تحصیل دوره ابتدایی را دبستان و مدرس این دوره را معلم و محل تحصیل دوره متوسطه را دبیرستان و مدرس این دوره را دبیر نام نهادند.

در سال تحصیلی ۳۵-۱۳۳۴ با تصویب شورای عالی فرهنگ، رشته‌های عمومی ادبی، ریاضی و طبیعی و نیز

خانه‌داری مخصوص دختران و فنی و کشاورزی مخصوص پسران ایجاد شدند. در آیین‌نامه مصوب ۱۳۳۸، بر استفاده از خدمات راهنمایی و توجه به استعداد و علاقه دانش‌آموزان در انتخاب رشته تحصیلی تأکید شد.

در طرح اصلاح آموزش و پرورش مصوب ۱۳۴۴ و به دنبال تأسیس دوره راهنمایی تحصیلی، دوره متوسطه عمومی، فنی و حرفه‌ای شامل چهار سال تحصیلی رسمی در دو بخش عمده نظری، فنی و حرفه‌ای با رشته‌های متنوع و متعدد پیش‌بینی شد.

در سال تحصیلی ۵۴-۱۳۵۳ ساختار آموزش متوسطه عبارت بود از:

- شاخه عمومی شامل رشته‌های اقتصاد - اجتماعی، فرهنگ و ادب، علوم تجربی و ریاضی - فیزیک.

- شاخه جامع شامل رشته‌های متنوعی با عنوان آموزش عمومی فنی، بازرگانی، حرفه‌ای و کشاورزی (که پس از یک سال اجرا متوقف ماند).

- شاخه فنی و حرفه‌ای شامل سه بخش صنعت، خدمات و کشاورزی (با رشته‌های متعدد از هر بخش)

مدت تحصیل در هر یک از شاخه‌ها چهار سال اعلام شده بود. از سال تحصیلی ۵۴-۱۳۵۳ تا ۷۱-۱۳۷۰ مدت تحصیل در این دوره، کماکان چهار سال تعیین شد و رشته‌های تحصیلی فرهنگ و ادب و اقتصاد - اجتماعی در هم ادغام و به نام رشته ادبیات و علوم انسانی اعلام شدند.

در سال ۱۳۶۹ طرح تغییر نظام آموزش متوسطه پیشنهاد و شورای عالی انقلاب فرهنگی آن را تصویب کرد. در

در بهمن‌ماه ۱۳۴۶، با تصویب قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی، برای اولین بار وظایف مربوط به آموزش عالی از وزارت آموزش و پرورش جدا و به وزارخانه علوم و آموزش عالی واگذار شد و وظایف وزارت آموزش و پرورش به دوره‌های تحصیلی کودکان، دبستان، راهنمایی تحصیلی یا متوسطه اول و دوره متوسطه دوم محدود شد

**کمبود معلمان
حاذق و مدیران
ماهر و عالم و
متخصصان و
استفاده از معلمان
کم تجربه به
ویژه در روستاها
و نبود برنامه
جامع تربیت و
تأمین نیروی
انسانی، یکی از
تهدیدهای مهم
آموزش و پرورش
است**

این طرح به چند مزیت کار اشاره شده است:

- نیم‌سالی و واحدی کردن دوره متوسطه و دوره پیش‌دانشگاهی
- تشکیل شاخه کار دانش و توجه به پودمان‌های مهارت
- ارزش دادن به آموخته‌های خارج از مدرسه
- کوتاه شدن دوره آموزش عمومی از دوازده سال به یازده سال
- پیش‌بینی دوره پیش‌دانشگاهی
- ارائه درس به صورت عمومی، اختصاصی و پودمان‌های مهارت
- آسان‌تر شدن تغییر رشته تحصیلی
- امکان خروج از تحصیل و ورود به بازار کار
- توجه بیشتر به استعدادها و علاقه‌های دانش‌آموزان
- استفاده از فضاها و امکانات درونی و بیرونی مدارس متوسطه
- کاهش زبان‌های ناشی از تکرار پایه یا ترک تحصیل
- تشکیل دوره‌های کردانی پیوسته و کاهش یک سال از دوره کردانی
- طرح جدید متوسطه از ۷۱-۱۳۷۰ تاکنون با تغییراتی ادامه دارد؛ از جمله:
- دوره پیش‌دانشگاهی که در مراکز جداگانه دایر شده بود در دبیرستان‌ها تشکیل گردید.
- نظام نیم‌سالی به نظام سالی واحدی تغییر یافت.
- در سال گذشته سال اول متوسطه نیز به صورت نظام سالی واحدی اجرا شد.
- در برنامه‌های درسی دوره متوسطه تغییراتی ایجاد شد.

- مدت تحصیل در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش همانند رشته‌های نظری چهار سال تعیین شد.

اهداف

مطالعه روند تعیین اهداف دوره متوسطه در ایران و تحول آن نشان می‌دهد که در ابتدا مهم‌ترین هدف آموزش متوسطه، تربیت افراد برای جذب و استخدام در ادارات دولتی ایران بوده است. دارا بودن مدرک تحصیلی دوره اول متوسطه و دیپلم از شرایط استخدام در سازمان‌های دولتی اعلام شده است. در دستور تحصیلات دوره‌های اول و دوم متوسطه، مصوب شورای عالی فرهنگ، علاوه بر هدف یاد شده، تکمیل اطلاعات عمومی و آماده شدن برای ورود به مدارس عالی نیز تأکید شده است.

در سال ۱۳۳۸، در آیین‌نامه دوره متوسطه، اهداف اختصاصی دوره دوم متوسطه به این شرح تعیین شده است.

- تکمیل اطلاعات عمومی دانش‌آموزان

- آماده کردن شاگردان برای ورود به دانشگاه‌ها

- آموختن حرف و صنایع و آشنا کردن دانش‌آموزان با مبادی مشاغل آزاد

در طرح آموزش متوسطه مصوب ۱۳۶۹، هدف کلی آموزش متوسطه و پیش‌دانشگاهی و کردانی (پیوسته) را اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی و آماده ساختن جوانان برای اشتغال مفید یا ادامه تحصیل در سطوح عالی‌تر تحصیلی (آموزش‌های علمی - کاربردی و دانشگاهی) اعلام کرده و اهداف

هر یک از شاخه‌ها به این شرح تعیین شده‌اند:

هدف شاخه متوسطه نظری: اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی و شناخت بهتر استعدادها و علاقه‌های دانش‌آموزان و ایجاد زمینه مناسب برای هدایت آنان به مسیرهای تحصیلی مورد نظر و احراز آمادگی نسبی برای ادامه تحصیلات عالی‌تر دانشگاهی.

هدف شاخه متوسطه فنی و حرفه‌ای: اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی و شناخت بهتر استعداد و علاقه‌های دانش‌آموزان و ایجاد زمینه مناسب برای هدایت آنان به سمت اشتغال مفید و احراز آمادگی نسبی برای ادامه تحصیلات عالی‌تر کاربردی - علمی.

هدف شاخه کار دانش (مهارت‌آموزی): تربیت نیروی انسانی سطوح نیمه‌ماهر و ماهر، استادکار و سرپرست مورد نیاز بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات براساس نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، به نحوی که هر یک از افراد شاغل یا متقاضیان اشتغال در جامعه، برای کاری که انجام می‌دهند یا داوطلب انجام آن هستند، دانش و مهارت کافی کسب کنند.

هدف دوره پیش‌دانشگاهی: ایجاد آمادگی نسبی در دانش‌آموزان برای تحصیلات عالی‌تر

هدف دوره‌های کردانی (پیوسته): این دوره که جزئی از نظام آموزش و پرورش علمی - کاربردی شناخته می‌شود، تربیت نیروی انسانی رده‌های میانی (تکنسین، سرپرست و مربی) برای بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور را بر عهده دارد.

ساختار

طبق طرح نظام متوسطه مصوب ۱۳۶۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی، ساختار این دوره شامل شاخه‌ها، گروه‌ها و رشته‌های گوناگون تحصیلی است.

دوره تحصیل در دوره متوسطه سه سال است؛ یک سال عمومی و دو سال اختصاصی. در سال‌های اخیر تصمیم گرفته شد که دوره متوسطه را چهار سال اعلام کنند و به جای دوره یکساله پیش‌دانشگاهی، دانش‌آموزان در دوره متوسطه چهار سال تحصیل کنند. شاخه‌های دوره متوسطه عبارت‌اند از: متوسطه نظری، متوسطه فنی‌وحرفه‌ای و کار دانش. بعد از دوره متوسطه هم دوره پیش‌دانشگاهی و دوره کاردانی پیوسته در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۹۱ در شاخه نظری چهار رشته و در شاخه فنی‌وحرفه‌ای (۲۲ رشته صنعت، ۱۶ رشته خدمات، ۴ رشته کشاورزی) جمعاً ۴۲ رشته و در شاخه کار دانش حدود ۲۵۰ رشته در سراسر کشور دایر بوده است.

برنامه‌های درسی

در طرح جدید دوره متوسطه، برنامه‌های درسی این دوره و دوره پیش‌دانشگاهی به صورت دروس عمومی، مشترک، اختصاصی و اختیاری و پودمان‌های مهارت و توجه به آموخته‌های خارج از مدرسه ارائه شده است. کسانی که در طول دوره متوسطه ۹۶ واحد درسی اخذ کنند، موفق به دریافت دیپلم این دوره می‌شوند. در دوره پیش‌دانشگاهی رشته‌های علوم ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی، هنر و علوم و معارف اسلامی پیش‌بینی و تعداد واحدهای درسی این دوره ۲۴ واحد اعلام شده است.

خدمات راهنمایی و مشاوره

طبق طرح نظام جدید متوسطه موضوع هدایت تحصیلی به معنی انتخاب رشته پس از سال اول متوسطه مطرح شد و دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل سال اول، طبق ضوابط مندرج در آیین‌نامه هدایت تحصیلی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، می‌توانند در یکی از رشته‌های

تحصیلی نظری، فنی‌وحرفه‌ای، و کار دانش در سال دوم متوسطه ادامه تحصیل دهند. طبق ماده ۱۰ آیین‌نامه یاد شده، میزان امتیاز هر یک از ملاک‌های مورد نظر به این شرح تعیین شده است.

۱. نظر اولیای دانش‌آموز: ۵ امتیاز
۲. نظر دانش‌آموز: ۵ امتیاز
۳. نظر معلمان دروس مربوط: ۱۰ امتیاز
۴. نتایج آزمون رغبت و استعداد (هر کدام ۱۰ امتیاز): ۲۰ امتیاز
۵. نظر مشاور براساس پرونده تحصیلی: ۱۰ امتیاز

جمع: ۵۰ امتیاز

در پایان سال اول متوسطه، علاوه بر کارنامه تحصیلی سال اول، فرم هدایت تحصیلی نیز که مشاور دبیرستان تنظیم می‌کند، برای ثبت‌نام در سال دوم متوسطه، به دانش‌آموزان داده می‌شود.

تربیت و تأمین معلم و سایر کارکنان مدارس ایران در صد سال گذشته

مطالعه پژوهش ۱۰۰ سال تربیت معلم در ایران از ۱۲۹۰ تا ۱۳۹۰ (صافی،

ویژه‌نامه
یکصدمین
شماره انتشار

۶۱

شماره ۲
آبان ۹۱
دوره ۱۸

**مطالعه اسناد
مربوط به تاریخ
آموزش و پرورش
ایران نشان
می دهد که
آموزش و پرورش
ایران به سبک
جدید، با تأسیس
دارالفنون، در
سال ۱۳۲۸ ه.ش
آغاز شد**

۱۳۹۰) نشان می دهد که قبل از سال ۱۳۰۰ کلاس های بازآموزی معلمان در دارالفنون تشکیل شد و دارالمعلمین و دارالمعلمات در سال ۱۳۹۷ در تهران برای تربیت معلمان مرد و زن تأسیس شده و تربیت دبیران دوره متوسطه از طریق تأسیس دارالمعلمین مرکزی در سال ۱۳۰۷ صورت گرفته است. با تصویب قانون تأسیس دانش سراهای مقدماتی و عالی در سال ۱۳۱۲ تأمین معلمان ابتدایی شهر و روستا و دبیران دبیرستان ها از طریق این مراکز صورت گرفته است. در فاصله سال های ۱۳۱۲ تا ۱۳۹۱ با تأسیس و گسترش دانش سراهای مقدماتی، دانش سرای روستایی، دانش سرای کشاورزی، دانش سرای عشایری، دانش سرای عالی تهران، دانشگاه تربیت معلم، مراکز تربیت معلم یک ساله، دوره تکمیلی سپاه دانش، دانش سرای صنعتی، دانش سراهای راهنمایی تحصیلی، مراکز تربیت معلم دو ساله فنی و حرفه ای، مراکز تربیت معلم کودکان استثنایی، دانش سراهای هنر، انستیتو مریبان هنری، مراکز تربیت مربی کودک، دانش سرای تربیت بدنی، دانش سراهای راهنمایی، دانشگاه شهید رجایی، دانشگاه پیامبر اعظم (مجمع عالی پیامبر اعظم (ص)) و در سال ۱۳۹۱ دانشگاه فرهنگیان، معلمان مورد نیاز دوره های تحصیلی تربیت و تأمین شدند و درصد قابل توجهی از کارکنان آموزش و پرورش نیز از راه های دیگر استخدام و به کار گمارده شدند.

وضعیت کمی دوره های تحصیلی در ایران
طبق آمار رسمی وزارت آموزش و

پرورش در سال ۱۳۹۷، تعداد ۲۴/۰۰۳ دانش آموز در ۴۵ دبستان و در سال ۱۳۳۱، ۷۳/۷۹۳ دانش آموز در ۵۶۷۵ دبستان مشغول تحصیل بوده اند. در سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶، این تعداد به ۸/۹۳۸/۰۰۰ نفر رسیده است و در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰، ۱۳/۲۶۸/۹۲۸ دانش آموز در ۱۳۴/۵۶۹ آموزشگاه تحصیل کرده اند که ۶/۳۸۶/۸۷۷ نفر از آنان دختر بودند. در این سال ۱/۰۱۱/۶۲۸ نفر به تدریس در دوره های تحصیلی یا امور اداری مدارس پرداخته اند که ۴۸۸/۱۸۳ نفرشان مرد و ۵۲۳/۴۴۵ نفر زن بوده اند.

طبق آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش تعداد ۴۷۵/۳۹۵ نوآموز در دوره پیش دبستانی، ۵/۷۰۱/۵۲۱ نفر در دوره ابتدایی، ۳/۲۵۴/۴۷۲ نفر در دوره راهنمایی تحصیلی و ۳/۸۳۷/۵۴۰ نفر در دوره متوسطه و ۱/۴۳۷/۲۰۶ نفر در مدارس غیردولتی مشغول تحصیل بوده اند. تعداد دانش آموزان استثنایی نیز ۷۸/۰۴۷ نفر اعلام شده که ۳۰/۶۶۲ نفر از آن ها دختر بوده اند.

فرصت ها و تهدیدها در نظام آموزش و پرورش ایران در صد سال گذشته *** فرصت ها**

۱. ذکر قسمتی از متمم قانون اساسی مشروطیت و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مورد ضرورت برخورداری کودکان، نوجوانان و جوانان از نعمت آموزش و پرورش
۲. تصویب ۲۴۰ قانون آموزش و پرورش در حوزه اداری، آموزشی و پرورشی

از ۱۲۸۶ تا ۱۳۹۱ در مجلس شورای ملی و مجلس شورای اسلامی
۳. تصویب قانون اساسی معارف در ۱۲۹۰ و قانون تعلیمات اجباری در دوره های ابتدایی و راهنمایی و در نتیجه اجباری، عمومی (همگانی) شدن آموزش و پرورش ابتدایی و راهنمایی تحصیلی
۴. تشکیل شورای عالی معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش و تداوم فعالیت آن از ۱۳۰۰ تا ۱۳۹۱ و قبول اصل مشورت تخصصی در وزارت آموزش و پرورش
۵. مشارکت مردم در اداره آموزش و پرورش از طریق تصویب قوانین مربوط به شوراهای آموزش و پرورش استان ها، شهرستان ها و مناطق
۶. توجه جدی به هدف غایی تعلیم و تربیت و هدف های کلی و هدف های دوره های تحصیلی و رفتاری مبتنی بر رابطه انسانی با خداوند، جامعه، طبیعت و خویشین خویش
۷. گسترش مراکز تربیت معلم از ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۱ و تأمین بخشی از نیاز کارکنان آموزشی و اداری از این طریق
۸. وجود برنامه های هفت ساله و پنج ساله توسعه تا سال ۱۳۵۷ و برنامه های توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی اول، دوم، سوم، چهارم و پنجم کشور بعد از انقلاب اسلامی
۹. تأکید بر تزکیه و تربیت و تعلیم کودکان و نوجوانان و جوانان در برنامه های رسمی و غیررسمی وزارت آموزش و پرورش
۱۰. تصویب طرح های اصلاح، تغییر و تحول نظام آموزش و پرورش به ویژه طرح تغییر نظام آموزش و پرورش مصوب

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش‌آموزی

(به صورت ماهنامه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

رشد کودک (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه اول دوره دبستان)

رشد خردآموز (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم، سوم و دوره دبستان)

رشد دانش‌آموز (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره دبستان)

رشد نوجوان (برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی)

رشد جوان (برای دانش‌آموزان دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماه نامه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

♦ رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد آموزش راهنمایی تحصیلی ♦ رشد تکنولوژی

آموزشی ♦ رشد مدرسه فردا ♦ رشد مدیریت مدرسه ♦ رشد معلم

مجله‌های بزرگسال و دانش‌آموزی تخصصی

(به صورت فصلنامه و چهار شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- ♦ رشد برهان راهنمایی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی)
- ♦ رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه) ♦ رشد آموزش قرآن
- ♦ رشد آموزش معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی ♦ رشد آموزش هنر
- ♦ رشد آموزش مشاور مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت بدنی ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی
- ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا ♦ رشد آموزش زبان ♦ رشد آموزش ریاضی
- ♦ رشد آموزش فیزیک ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی
- ♦ رشد آموزش زمین‌شناسی ♦ رشد آموزش فنی و حرفه‌ای ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی، برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جوین مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی.

♦ تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸

۱۳۶۷، طرح تغییر نظام آموزش متوسطه
۱۳۶۹، سند تحول بنیادین نظام آموزش
و پرورش در سال ۱۳۹۰ و مبانی این سند
شامل فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری
اسلامی ایران، فلسفه تعلیم و تربیت
عمومی، رهنامه و برنامه درسی ملی
۱۱. تأکید بر راهنمایی و مشاوره
دانش‌آموزان، ایجاد مراکز و هسته‌های
مشاوره در مناطق مختلف آموزشی

* تهدیدها

۱۲. تأسیس پژوهشگاه تعلیم و تربیت
و گسترش مراکز تحقیقاتی، پژوهش‌سرای
دانش‌آموزی و طرح معلم پژوهنده
۱۳. تألیف و انتشار میلیون‌ها کتاب
درسی، نشریه کمک آموزشی و کتاب
راهنمای معلم
۱۴. تأسیس و گسترش اردوهای
دانش‌آموزان و توجه به اوقات فراغت آنان
۱۵. تصویب مقررات مربوط به
ارتباط خانه با مدرسه و انجمن اولیا و
مربیان، آموزش خانواده‌ها و گسترش
مراکز مشاوره خانواده
۱۶. استفاده از مدارس ضمیمه مراکز
تربیت معلم برای کارورزی دانشجویان و
ارتباط با دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم
تربیتی
۱۷. ایجاد و گسترش انواع مدارس
شاهد، نمونه، استعدادهای درخشان،
ایثارگران، تطبیقی، بین‌المللی، تجربی،
هنرستان‌های جوار کارخانه، مدارس
راهنمایی شبانه‌روزی، مجتمع‌های
آموزشی شهری و روستایی و مدارس
ورزشی و مدارس ایرانی خارج از کشور
۱۸. گسترش فرهنگ قرآنی و توجه
به تلطیف ذوق، استعدادهای و توجه به
سلامت جسم، بهداشت و روان و تغذیه
دانش‌آموزان

تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی برگ اشتراک مجله های رشد

نحوه اشتراک:

شما می توانید پس از واریز مبلغ اشتراک به شماره حساب ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت، شعبه سه راه آزمایش کد ۳۹۵، در وجه شرکت افست از دو روش زیر، مشترک مجله شوید:

۱. مراجعه به وبگاه مجلات رشد؛ نشانی: www.roshdmag.ir و تکمیل برگه اشتراک به همراه ثبت مشخصات فیش واریزی.
۲. ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک با پست سفارشی (کپی فیش را نزد خود نگه دارید).

◆ نام مجلات در خواستی:

.....
.....
.....

◆ نام و نام خانوادگی:

.....

◆ تاریخ تولد: .....

.....

◆ تلفن:

.....

◆ نشانی کامل پستی:

.....

استان: ..... شهرستان: ..... خیابان:

.....

◆ شماره فیش:

..... مبلغ پرداختی:

.....

◆ شماره پستی:

.....

◆ در صورتی که قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره اشتراک خود را ذکر کنید:

.....

امضا:

- ◆ نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشترکین: ۱۱۱/۱۶۵۹۵
- ◆ وبگاه مجلات رشد: www.roshdmag.ir
- ◆ اشتراک مجله: ۱۴-۷۷۳۳۹۷۱۳/۷۷۳۳۵۱۱۰/۷۷۳۳۳۶۵۶-۰۲۱

- ◆ هزینه اشتراک یکساله مجلات عمومی (هشت شماره): ۱۲۰۰۰۰ ریال
- ◆ هزینه اشتراک یکساله مجلات تخصصی (چهار شماره): ۸۰۰۰۰ ریال

۷. کمبود نگاه نظام‌مدار

در نظام آموزش و پرورش

و هماهنگی رشد اخلاقی،

اجتماعی، عاطفی، مذهبی و

جسمانی کودکان و نوجوانان

۸. کمبود خط‌مشی و

سیاست‌های اجرایی مدون

مربوط به دوره‌های گوناگون

تحصیلی

۹. کمبود معلمان حاذق

و مدیران ماهر و عالم و

متخصصان و استفاده از

معلمان کم‌تجربه به ویژه در

روستاها و نبود برنامه جامع

تربیت و تأمین نیروی انسانی

۱۰. تمرکز شدید اداری

و کمبود مشارکت جدی مردم

در اداره آموزش و پرورش

۱۱. کمبود حقوق و مزایا

و امکانات رفاهی و معیشتی

کارکنان آموزش و پرورش

منابع

۱. آقازاده، احمد. اهمیت و ضرورت گسترش مراکز پیش از دبستان، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، شماره‌های ۵ و ۶، تهران، ۱۳۷۵.
۲. پژوهشکده تعلیم و تربیت، بررسی و تحلیل و ارزیابی سیر تحول برنامه رهنمایی و مشاوره از مهر ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۰.
۳. شریعتمداری، علی. رسالت تربیتی و علمی مراکز آموزشی، سمت، تهران، ۱۳۷۴.
۴. شکوهی، غلامحسین. تعلیم و تربیت و مراحل آن. آستان قدس رضوی. مشهد، ۱۳۷۰.
۵. شکوهی، غلامحسین. مبانی رهنمایی در آموزش و پرورش، وزارت آموزش و پرورش، طرح اصلاح آموزش و پرورش، ۱۳۴۴.
۶. وزارت آموزش و پرورش، طرح تفصیلی دوره رهنمایی تحصیلی، ۱۳۴۶.
۷. وزارت آموزش و پرورش، طرح تغییر نظام آموزش و پرورش، ۱۳۴۷.
۸. وزارت آموزش و پرورش، طرح نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۶۹.
۹. وزارت آموزش و پرورش، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
۱۰. وزارت آموزش و پرورش، خلاصه آمار، ۱۳۹۰.
۱۱. وزارت آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
۱۲. وزارت آموزش و پرورش، فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰.
۱۳. دفتر تحقیقات برنامه‌ریزی درسی، ۱۳۶۰.
۱۴. صفوی، امان‌اله. تاریخ آموزش و پرورش ایران از ایران باستان تا ۱۳۸۰ ه. ش. رشد، تهران، ۱۳۸۳.
۱۵. صافی، احمد. سازمان و اداره امور مدارس، رشد، تهران، ۱۳۷۸.
۱۶. صافی، احمد. تربیت معلم در ایران، ژاپن، مالزی، آلمان، انگلستان، هند و پاکستان. نشر ویرایش، ۱۳۹۱.
۱۷. صافی، احمد. سازمان و قوانین آموزش و پرورش، سمت، تهران، ۱۳۹۱.
۱۸. صافی، احمد. اصول و فنون رهنمایی و مشاوره در دوره‌های تحصیلی، رشد، تهران، ۱۳۸۷.
۱۹. صافی، احمد. آموزش و پرورش ابتدایی، رهنمایی و متوسطه، سمت، تهران، ۱۳۸۹.
۲۰. صافی، احمد. بررسی سیر تاریخی و تکوینی قوانین آموزش و پرورش ایران، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۱.
۲۱. صافی، احمد. بررسی سیر تاریخی و تکوینی ساختار آموزشی آموزش و پرورش ایران، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۷۹.
۲۲. صافی، احمد. بررسی سیر تاریخی و تکوینی تربیت معلم در ایران، پژوهشگاه تعلیم و تربیت، ۱۳۹۰.
۲۳. صافی، احمد. رهنمای تحصیلی در ایران، راه‌های موفقیت در تحصیل، نشر ویرایش، ۱۳۹۰.
۲۴. صدیق‌علم، عیسی. تاریخ فرهنگ ایران، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۴۳.
۲۵. علاقه‌بنده، علی. مقدمات مدیریت آموزشی تهران، ثبت، ۱۳۷۱.
۲۶. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۵۸.
۲۷. وزارت آموزش و پرورش، طرح اصلاح آموزش و پرورش، ۱۳۴۴.
۲۸. وزارت آموزش و پرورش، طرح تفصیلی دوره رهنمایی تحصیلی، ۱۳۴۶.
۲۹. وزارت آموزش و پرورش، طرح تغییر نظام آموزش و پرورش، ۱۳۴۷.
۳۰. وزارت آموزش و پرورش، طرح نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۶۹.
۳۱. وزارت آموزش و پرورش، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
۳۲. وزارت آموزش و پرورش، خلاصه آمار، ۱۳۹۰.
۳۳. وزارت آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
۳۴. وزارت آموزش و پرورش، فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰.

ویژه‌نامه

یکصدمین

شماره انتشار

۶۴

شماره ۴

آبان ۹۱

دوره ۱۸

شماره ۴

آبان ۹۱

دوره ۱۸